

Fotó: Bv. fotó

Sztodola Tibor

AZ ÁLLAMI LEGITIM FIZIKAI ERŐSZAK MONOPÓLIUMÁNAK FEJLŐDÉSE, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A BV. SZERVEZETNÉL RENDSZERESÍTETT KÉNYSZERÍTŐ ESZKÖZÖK JOGSZABÁLYI HÁTTERÉNEK VÁLTOZÁSAIRA

The development of the state's monopoly on legitimate physical force, with particular regard to the evolution and changes in the legal regulation of coercive measures employed by the prison service

A tanulmány az állam legitim fizikai erőszak-monopóliumának érvényesülését vizsgálja a büntetés-végrehajtási rendszerben, különös tekintettel a kényszerítő eszközök jogszerű és arányos alkalmazására. Célja a büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény kényszerítő eszközökre vonatkozó szabályainak elemzése az elmúlt harminc év jogfejlődésének tükrében, kiemelve a 2007-es és 2014-es reformokat. A módszertan a jogszabályok összehasonlító elemzésére és gyakorlati alkalmazásuk vizsgálatára épül. Az eredmények szerint a törvény már elfogadásakor korszerű alapelvekre támaszkodott, különösen az arányosság, a szükségesség és az emberi élet védelme tekintetében. A 2007-es módosítás szűkítette a lőfegyverhasználat kereteit, míg a 2014-es reform tovább erősítette az alapvető követelményeket és pontosításokkal járult hozzá a szakmai hatékonyság növeléséhez.

Kulcsszavak: legitim erőszak, kényszerítő eszközök, intézkedési alapelvek, ultima ratio, emberi jogok

The study examines the exercise of the state's legitimate monopoly on the use of physical force within the prison service, with particular focus on the lawful and proportionate application of coercive measures. The aim of the paper is to analyse the regulations on coercive measures set out in Act CVII of 1995 on the Prison Service in the context legal developments over the past thirty years, highlighting the reforms of 2007 and 2014. The methodology is based on a comparative analysis of relevant legislation, combined with an examination of its practical application. The findings indicate that, at the time of its adoption, the Act was already grounded in modern principles, particularly proportionality, necessity, and the protection of human life. The 2007 amendment narrowed the framework for the use of firearms, while the 2014 reform further strengthened fundamental principles and introduced clarifications aimed at enhancing professional effectiveness.

Keywords: legitimate violence, coercive measures, fundamental principles of intervention, ultima ratio, human rights

„*Sí vis pacem, para bellum,
Ha békét akarsz, készülj a háborúra.*”
(*Publius Flavius Vegetius Renatus*)

Bevezetés

A modern állam egyik legnemesebb és legkényesebb feladata, hogy miként őrizheti meg az egyén szabadságát úgy, hogy közben képes legyen fenntartani a közrendet és érvényt szerezni a jog uralmának. A jogállamiság lényegét éppen e kettősség adja. Az állam csak akkor jogosult a fizikai kényszer monopóliumának gyakorlására, ha azt a törvényesség, az arányosság és az emberi méltóság korlátai között teszi. A Max Weberi értelemben vett „*legitim fizikai erőszak monopóliuma*” nem csupán a szuverenitás egyik alappillére, hanem az állam és polgárai közötti társadalmi szerződés legérzékenyebb pontja is, hiszen itt dől el, hogy a hatalom szolgálja-e az embert, vagy az ember válik a hatalom eszközévé. E dilemmák különös élességgel rajzolódnak ki a büntetés-végrehajtás zárt világában, ahol a személyi szabadság korlátozása egy alap-helyzet, és ahol az állam a legteljesebb felelősséggel tartozik az emberi élet és méltóság védelméért. A kényszerítő eszközök szabályozása ebben a környezetben nem pusztán rendészeti technika, hanem az alkotmányos állam működésének próbaköve is, mely megmutatja, miként képes az erő alkalmazása összhangban maradni a jog uralmával.

A büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény (a továbbiakban: Sztv.) e téren maradandó jogi alapot teremtett, amelyre az elmúlt három évtized módosításai – különösen a 2007-es lőfegyverhasználati reform és a 2014-es garanciális pontosítások – szervesen épültek. A tanulmány célja, hogy feltárja e harminc év jogfejlődésének útját, különös tekintettel a kényszerítő eszközök alkalmazásának jogszabályi környezetére, és rámutasson arra, miként maradhatott e törvény az egyik legidőtállóbb pillére a magyar jogrendszernek.

A fizikai kényszer, mint a végső megoldás

Ahhoz, hogy az állami, legitim kényszerről érdemben beszélni tudjunk, először az ember szabadsághoz való jogát kell megvizsgálni. Az emberi szabadságjogok eszméje hosszú történeti fejlődés eredménye. Két irányzatot lehet alapvetően megkülönböztetni, az egyik képviselői visszavezetik egészen az ókorig az emberi jogok – illetve azok egy-egy kezdeményének – megjelenéséi idejét, például Urukagina, az ókori sumér városállam, Lagas uralkodójának törvényei, a görög Arisztotelész tanításai. Míg a másik irányzat a XVIII. századtól datálja azok kialakulásának kezdetét. Részemről azokkal értek egyet, akik a XVIII. század környékére teszik ezen jogok megjelenésének idejét. „*A valóság azonban az, hogy nem csak a rabszolgatartó ókortól, de a feudalizmustól*

*is teljesen idegen volt az a szemlélet, mely bármiféle egyelőséget jelentett volna ember és ember között.*¹

„Ezek a jogok a XVII. és XVIII. század folyamán kezdtek megjelenni, főként politikai megfontolásokon alapuló elméletek formájában. Kezdték ráébredni, hogy bizonyos dolgokat még a teljhatalmú királyok számára sem volna szabad megengedni, valamint arra, hogy az embereknek legalább némi beleszólást kellene hagyni az őket érintő intézkedésekbe. Két gondolat játszott központi szerepet: a személyes szabadság és az egyén védelme az állami önkénnyel szemben.”²

„A személyi szabadságra, illetve a személyi szabadsághoz való jogra vonatkozó garanciákat részletesen a 19. századi alkotmányok fogalmazták meg Európában. Magyarországon az 1833-34. évi országgyűlésen a jobbágyok személyi szabadságáról külön törvényben kívántak gondoskodni. Deák Ferenc az 1833., majd az 1834. évi országgyűlésen beszélt a jobbágyok személyi és vagyoni biztonságáról (akkori szóhasználat szerint: bátorságáról) és a személyi szabadsághoz való természetes jogra hivatkozva érvelt a jogkiterjesztés mellett. Az Országgyűlés azonban nem fogadta el ezt a törvényjavaslatot.”³

„A 19. századtól kezdve Európában és Amerikában sorra jelentek meg a különböző jogszabályok, amelyek rögzítették a polgárok alapvető szabadságjogait. A jogállamiság eszménye – amelynek lényege a törvény előtti egyenlőség, a hatalommegosztás és az egyéni jogok biztosítása – ekkor szilárdul meg. A német jogtudós, Robert von Mohl például úgy gondolta, hogy a jogállam lényege az egyéni jogok garantálása, így elismeri és védi többek közt a törvény előtti egyenlőséget, a boldogság keresésének jogát, a személyes szabadságot (a szolgaság tilalmaként), a gondolat- és szólásszabadságot, a vallásszabadságot, a mozgás szabadságát és az egyesülési szabadságot.”⁴

A XX. században – különösen a második világháború borzalmai után – a nemzetközi közösség ismerte fel az emberi jogok általános védelmének szükségességét. Megszületett az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948), amely 1. cikkében kimondja: *„Minden emberi lény szabadon születik, és egyenlő méltósága és joga van.”* E nyilatkozat nyomán kötelező nemzetközi egyezmények jöttek létre, így az ENSZ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1966, hatályos 1976-tól), amely jogilag is kötelezővé tette a klasszikus szabadságjogok tiszteletben tartását szerte a világon. Európában 1950-ben fogadták el az Emberi Jogok Európai Egyezményét (a továbbiakban: EJEE), mely az Európa Tanács keretében regionális szinten védi a polgári és politikai szabadságjogokat. E nemzetközi dokumentumok és a nemzeti alkotmányok

1 Nagy K. (1999)

2 coe.int/hu

3 Zakariás K. (2025)

4 Halmi G., Tóth G. A. (2003)

együtt teremtik meg a modern értelemben vett jogállamot, amelynek alapja az emberi szabadság és méltóság tisztelete.

A szabadságjogok korlátozhatóságának elvei és feltételei

A szabadságjogok nem abszolút érvényűek. Gyakorlásuk korlátozható, ha ütközik mások jogaival vagy fontos közérdekkel. Ugyanakkor a korlátozás csak szigorú jogállami feltételek mellett lehetséges. Már a felvilágosodás kori gondolkodók is felismerték, hogy a szabadság határa mások szabadsága: ahogy a francia nyilatkozat megfogalmazta, azt tehetjük, ami másnak nem árt. Ezt az elvet a modern alkotmányos rendszerek részletes követelmények formájában építették be a jogrendszerbe.

Először is, a korlátozásnak törvényen kell alapulnia (legalitás elve). Az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése⁵ szerint alapvető jog csak törvényben korlátozható, így a szabadságjogok körében minden megszorításnak világos, általános és kihirdetett jogszabályon kell nyugodnia. Ez biztosítja az előreláthatóságot és azt, hogy a végrehajtó hatalom ne élhessen vissza jogosulatlanul a beavatkozás lehetőségével. *„A törvényi feltételek megléte azonban önmagában nem elég. A jogkorlátozó szabálynak a jogforrási hierarchia megfelelő szintjén kell állnia (általában törvény) és a korlátozás lényeges tartalmát tekintve sem sértheti az adott jog magvát. Az Alaptörvény kimondja például, hogy az alapvető jog lényeges tartalma még törvénnyel sem korlátozható. Ezzel elismeri, hogy bizonyos jogmag tartalom (például az emberi méltóság magja) érinthetetlen.”*⁶

*„Másodszor, a korlátozásnak legitim célt kell szolgálnia. A jogok gyakorlását csak más alapvető jogok védelme vagy alkotmányos érték (például közbiztonság, közegészség, közérkölc, nemzetbiztonság) érdekében lehet szűkíteni. Ezt tükrözi az Alkotmánybíróság gyakorlata is, amely már a rendszerváltás utáni első határozataiban rögzítette: az alapvető jogok korlátját egyrészt mások alapvető jogai, másrészt az állam bizonyos védelmi kötelezettségei (mint alkotmányos értékek védelme) jelenthetik. Például a szólásszabadság korlátozható mások jóhírnevének védelmében; a tulajdonjog korlátozható közérdekű kisajátítás esetén stb. A cél legitimitációja azt is jelenti, hogy önkényes vagy diszkriminatív indokkal nem lehet a szabadságjogot csorbítani – mindig valamilyen demokratikus társadalomban szükséges célállapot vagy érték igazolja a beavatkozást.”*⁷

5 Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható. (Alaptörvény, I. cikk, (3) bekezdés)

6 Koósné Mohácsi B. (2018)

7 Koósné Mohácsi B. (2018)

Harmadszor – és ez a legfontosabb követelmény –, a korlátozásnak meg kell felelnie a szükségesség és az arányosság elvének. Az Alaptörvény megkívánja, hogy az alapjogkorlátozás feltétlenül szükséges mértékű és az elérni kívánt céllal arányos legyen. Csak akkor tekinthető jogszerűnek egy korlátozás, ha minden fenti feltétel teljesül. Például a gyülekezési jog betiltása egy közbiztonsági ok miatt csak akkor elfogadható, ha a tiltás valóban alkalmas a rend helyreállítására, ténylegesen szükséges (mert enyhébb eszköz – például kisebb korlátozás vagy utólagos szankció – nem lenne elegendő), és a közrend védelmének előnyei arányban állnak a véleménynyilvánítás szabadságának sérelmével. A szükségesség-arányosság követelménye az európai emberi jogi mechanizmusokban is központi szerepet játszik: az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: EJEB) több döntése kifejezetten előírja, hogy a jogkorlátozásnak „szükségesnek kell lennie egy demokratikus társadalomban” az adott legitím cél érdekében. Az EJEB gyakorlata pedig biztosítja, hogy az államok ne lépjék túl a „szükségesség” mértéket – gyakran vizsgálja, hogy nem lett-e volna enyhébb eszköz a cél elérésére, és súlyos jogsértésnek minősíti a nyilvánvalóan aránytalan korlátozásokat.

Az állami legitím fizikai erőszak

Az Alaptörvény kimondja, hogy: „Az Alaptörvény és a jogszabályok érvényre juttatása érdekében kényszer alkalmazására az állam jogosult”.⁸ Az állami – ezek körében a rendvédelmi feladatokat ellátó – szervek közhatalmi működésének alapját képezi, hogy a jogsértő magatartásokkal szemben akár kényszerrel is érvényt szerezhetnek a jogi normáknak. „A ma hivatkozási alapként megszokott államfogalmak közül mégis a legplasztikusabban Max Weber írta le a vizsgált kérdést a legitím fizikai erőszak monopóliumával, mikor úgy fogalmazott: »A modern államot szociológiailag végső soron csak azzal a sajátos eszközzel definiálhatjuk, mely minden politikai szervezet jellemzője: a fizikai erőszakkal. [...] Az erőszak természetesen nem az állam szokásos vagy egyetlen eszköze – erről szó sincs –, hanem igenis a rá jellemző specifikus eszköz.«”⁹

Max Weber 1919-ben klasszikus definíciót adott: „az állam az egyetlen emberi közösség, amely igényt tarthat a legitím fizikai erőszak monopóliumára egy adott területen”.¹⁰ E monopólium területi jellegű, vagyis az állam csak a saját határai között gyakorolja a kizárólagos erőszak-alkalmazási jogot. A legitím jelző hangsúlyozza, hogy nem az erőszak tényleges használatának egyedüli jogáról van szó, hanem arról, hogy csak az állam jogosult törvényes alapon másoknak is engedélyezni az erőszak alkalmazását. Így például a magántulajdon védelmében vagy az önvédelemből alkalmazott erőszak joga is végső soron az államtól származik, az általa alkotott jogszabályok keretei között.

8 Magyarország Alaptörvénye C) cikk, (3) bekezdés

9 Farkas Á. (2016) p. 10.

10 Weber, M. (1946) p. 78.

„Ahogy a „legitim” kifejezés használata is kiemeli, ez a koncepció nem azt jelenti, hogy az állam az egyetlen szereplő, aki ténylegesen erőszakot alkalmaz, hanem azt, hogy az állam az egyetlen szereplő, aki jogosan engedélyezheti annak alkalmazását. Az állam felruházhatja egy másik szereplővel az erőszak alkalmazásának jogát anélkül, hogy elveszítené monopóliumát, amennyiben továbbra is az erőszak alkalmazásának jogának egyetlen forrása marad, és fenntartja a monopólium érvényesítésének képességét. Az erőszak legitim alkalmazására vonatkozó állami monopóliumot az illegitim erőszak alkalmazása sem cáfolja. A bűnszervezetek alááshatják a rendet anélkül, hogy megkérdőjelezhetnék az állami monopóliumot, és a legitim uralom párhuzamos forrásaként érvényesülhetnének.”¹¹

A demokratikus jogállamokban az állam erőszak monopóliuma csak törvényes keretek között gyakorolható. Jogi szabályozás rögzíti, mely szervek jogosultak erőszak alkalmazására és milyen feltételekkel. Magyarország Alaptörvénye és az ágazati törvények (például a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény), valamint az Sztv. egyaránt kimondják, hogy az állami fegyveres szervek feladata az élet, a testi épség, a javak védelme és a közrend biztosítása. E célok érdekében a rendőrség és a büntetés-végrehajtási szervezet törvényben meghatározott kényszerítő eszközöket alkalmazhat, de szigorú korlátok között.

A kényszerítő eszközök alkalmazására vonatkozó szabályozók fejlődése

A jelenlegi kényszerítő eszközök¹² jelentős része (testi kényszer, bilincs, botok, fegyverek, löfegyverek) már évszázadokkal korábban is jelen volt a börtönökben. „A fegyelem súlyos megsértése esetén a cselekmény folytatásának megakadályozására a bilincset, a kényszerzubbonyt, a láncolást és a fegyvereket alkalmazták. Bilincsel akkor került sor, ha az elítélt tartósan nyugtalan volt, ha ellenállt, ha átszállítás során meg akart szökni, ha a szökés veszélye fennállt. Kényszerzubbonyt és láncokat csak a dühögők esetében alkalmazták megnyugvásukig. Löfegyvert önvédelem, szökés megakadályozása és lázadás leverése esetén alkalmazhattak.”¹³ Később megjelent a szolgálati kutya, valamint a könnygáz, majd az elektromos sokkoló, továbbá a traumatikus és irritáló lőszer.

A kényszerítő eszközök használatának jogi keretei a század folyamán az egyszerű belső utasításoktól a részletes törvényi szintű szabályozásig jutottak el. A század elején a „börtönök” működését igazságügy-miniszteri rendeletek és belügyminiszteri utasítások szabályozták. A dualizmus korából származó börtön szabályzatok (például az 1880-as

11 <https://www.britannica.com/topic/state-monopoly-on-violence>

12 Testi kényszer, bilincs, könnygáz, gumibot, elektromos sokkoló, traumatikus és irritáló lőszer, szolgálati kutya, löfegyver, kötélekben való fellépés, tömegszlatás.

13 Lőrincz J. (2019)

évek Hárszabályai a fegyházak számára) még nem tartalmaztak konkrét előírásokat a kényszerítő eszközökre – inkább általánosságban a fegyelem fenntartására és a büntetések végrehajtására szorítkoztak. „1974-ben – a nemzetközi nyitás légkörében – az Igazságügyminisztérium kiadta a 107/1974. (IM) utasítást, ami lényegében egy új Bv. Szabályzat volt. Ebben már tételesen szerepeltek a kényszerítő eszközök (mint láttuk: testi kényszer, bilincs, könnyfakasztó gáz, gumibot, óvóköntös, fegyver) és az alkalmazásuk részletes feltételei. Ez még mindig miniszteri utasítási szint volt – azaz belső normatív aktus, nem törvény vagy kormányrendelet.”¹⁴ Így a 107/1974. IM utasítás továbbra is hatályban maradt kisebb módosításokkal, majd 1982-ben kiadásra került a 107/1982. (IK 3.) IM számú utasítása a büntetés-végrehajtási testület Őrszolgálati Szabályzatáról, amely szabályozó részletesen rögzítette a kényszerítő eszközök alkalmazására vonatkozó rendelkezéseket is. A rendszerváltás után hamar megszületett az igény egy új, átfogó törvényre a büntetés-végrehajtási szervezetről. Ezt valósította meg az Sztv., amely első alkalommal határozta meg törvényi szinten a bv. szervezet feladatait, jogállását, és – ami témánk szempontjából lényeges – a kényszerítő eszközök alkalmazásának kereteit is.

Úgy gondolom, túlzás nélkül ki lehet jelteni, hogy az Sztv. a rendszerváltás utáni korszak egyik legmeghatározóbb és legidőtállóbb jogszabálya. Természetesen volt több módosítása is, de mégis olyan alapvető kérdéseket rendezett (a bv. szervezet jogállása, a személyi állomány jogviszonya, az intézkedési jog és kötelezettség, a büntetés-végrehajtási intézetek be- és kilépési szabályai, a kényszerítő eszközök alkalmazása), amelyek a legfontosabb pillérei az egész szervezetnek és azóta csak a különböző területek – technikai, jogi – fejlődése miatt kellett a legtöbb módosítást eszközölni benne.

Az alábbiakban megvizsgálom a kényszerítő eszközök alkalmazását érintő módosításokat, amelyek az Sztv. hatályba lépésétől napjainkig megtörténtek.

A kényszerítő eszközök alkalmazását szabályozó alapelvek

A büntetés-végrehajtásban alkalmazott kényszerítő eszközök használatát szigorú jogi és emberi jogi alapelvek határolják be. Egy fogvatartottal szemben fizikai kényszer vagy egyéb kényszerítő intézkedés alkalmazása csak törvényesen, a szükségesség és arányosság elvének betartásával történhet, szem előtt tartva az emberi méltóságot és jogokat. Az alábbiakban áttekintjük e kulcsfontosságú alapelveket – az arányosságot, a szükségességet, az élet védelmét és a kínzás, valamint az embertelen bánásmód tilalmát – és azok változásait.

14 Lőrincz J. (2019)

Az arányosság elve

Az arányosság elve azt követeli meg, hogy a hatóságok csak a legkisebb mértékű, még hatékony kényszerítést alkalmazzák, amely elegendő a jogszerű cél eléréséhez.¹⁵ Arányosság alatt azt értjük, hogy a beavatkozás súlyának arányban kell állnia a jogellenes magatartással. A Magyarország Alaptörvénye is előírja, hogy alapvető jogot csak a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan lehet korlátozni. Ennek megfelelően a büntetés-végrehajtási felügyelő nem alkalmazhat súlyosabb kényszerítő eszközt (például gumibotot, könnygázt) addig, amíg enyhébb eszköz (például figyelmeztetés, testi kényszer) is célravezető lehetne. Ha a kisebb korlátozással járó eszköz nem vezet eredményre vagy eleve kilátástalan a sikere, csak akkor indokolt súlyosabb eszközhöz folyamodni. Ugyanakkor azt meg kell jegyezni, hogy olyan kényszerítő eszközt kell alkalmazni, amely alkalmas arra, hogy eredményes legyen az intézkedés. Tehát kényszerítő eszköz alkalmazására csak az intézkedés alá vont személy magatartása és ellenszegülésének mértéke által indokolt esetben kerülhet sor.

A nagyobb sérülést okozó eszköz alkalmazása csak akkor megengedett, ha a kisebb korlátozással járó már nem volt eredményes vagy nyilvánvalóan nem lenne az. Az arányos eljárás tehát megköveteli a „gradualitást”. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a személyi állomány először felszólítással és egyéb enyhébb módszerekkel próbálja helyreállítani a rendet, és csak ha ezek kudarcot vallanak, akkor alkalmazza a súlyosabb kényszerítő eszközt.

A szükségesség elve

A szükségesség elve szorosan összefügg az arányossággal. Megköveteli, hogy kényszerítő eszközt csak akkor és addig alkalmazzanak, ameddig arra feltétlenül szükség van a jogszerű cél – például a személyek biztonsága, a büntetés-végrehajtási intézet rendje – biztosításához. Minden beavatkozásnak legyen jogos indoka és nélkülözhetetlen volta. A szükségesség elvének része az is, hogy a kényszerítést azonnal meg kell szüntetni, amint az a célját elérte vagy okafogyottá vált. Semmiképp sem szabad folytatni az erő alkalmazását, miután a fogvatartott ellenállása megtört vagy a támadás (törvénysértés) megszűnt. Ez praktikus azt jelenti, hogy ha például egy fogvatartott már nem fejt ki ellenszegülést vagy megbilincselés után már nem jelent veszélyt, mindennemű további kényszer alkalmazása tilos és az esetleges alkalmazás jogszerűtlenné válik. A szükségesség elve egyben megköveteli a folyamatos mérlegelést az intézkedés során: a személyi állománynak figyelemmel kell kísérnie az arányokat, és amint a rend

15 Az intézkedés nem okozhat olyan hátrányt, amely nyilvánvalóan nem áll arányban annak törvényes céljával. Több lehetséges és alkalmas intézkedés közül azt kell választani, amely az eredményesség biztosítása mellett a legkisebb személyi korlátozással, sérüléssel vagy károkozással jár.

helyreállt, a kényszerítést be kell fejezni. Az egyik jelentős módosítás ezen a területen következett be, ugyanis az általános szabályok mellett a speciális szabályozásba is bekerült a szükségesség elve: *„Az e törvényben meghatározott kényszerítő eszközök közül csak azok, addig és olyan mértékben alkalmazhatók, amelyek az intézkedés eredményességéhez szükségesek”*.¹⁶

Az élet védelmének kötelezettsége

A büntetés-végrehajtási intézetekben elhelyezett fogvatartottak élete iránt az állam különleges felelősséggel tartozik. Az élet védelmének kötelezettsége kettős természetű: egyrészt a negatív kötelezettség, hogy az állam és szervei tartózkodjanak az élet szándékos kioltásától, másrészt a pozitív kötelezettség, hogy aktívan óvják és védjék az életet minden reális veszéllyel szemben. Az EJEE 2. cikke garantálja az élethez való jogot, és kimondja, hogy senkit nem lehet önkényesen megfosztani az életétől. Az élet bármilyen szándékos kioltása – így például, ha lőfegyvert alkalmaznak a fogvatartottal szemben – csak akkor nem sérti az Egyezményt, ha az intézkedés nem haladja meg a feltétlenül szükséges mértékű erőszakot a törvényes cél érdekében. Ilyen törvényes cél lehet például mások (a személyi állomány vagy a fogvatartottak) életének védelme, egy veszélyes fogvatartott megfékezése vagy egy szökési kísérlet megakadályozása. Még ilyen feltételek mellett is csak végső esetben, az abszolút szükségesség keretei között szabad halált okozó kényszerítő eszközt (például lőfegyvert) alkalmazni.

A kínzás, a kényszervallatás és az embertelen vagy megalázó bánásmód tilalma

Az emberi méltóság védelme megköveteli, hogy még a szabadságuktól megfosztott személyeket se érje kínzás, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód. Ez egy abszolút érvényű tilalom, amely alól semmilyen körülmények között nem lehet kivétel. Magyarország Alaptörvényének III. cikk (1) bekezdése – összhangban az EJEE 3. cikkével – kimondja: *„Senkit nem lehet kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni”*. E tilalom részeként az Alaptörvény kifejezetten utal arra is, hogy szolgaságban tartani senkit sem szabad. Az ENSZ kínzás elleni egyezménye tovább erősíti ezt a normát: 2. cikkének 2. pontja egyértelművé teszi, hogy a kínzásra nem szolgálhat igazolásul semmiféle rendkívüli körülmény, még háború vagy terrorveszély sem. Tehát még rendkívüli állapot idején is tilos bárkit kínvallatásnak, brutális bánásmódnak alávetni; az ilyen jogsértést semmilyen magasabb cél (például információszerzés, rend fenntartása) nem igazolhatja.

¹⁶ Sztv. 15. § (1/a) bekezdés

A tilalom nemcsak elvi szinten létezik, hanem a magyar jog a gyakorlatban is szankcionálja az ilyen cselekményeket. A Büntető Törvénykönyv 303. §-a külön bűncselekményként határozza meg a kényszerállatást: eszerint a hivatalos személy, aki erőszakkal, fenyegetéssel vagy hasonló módszerrel vallomást próbál kicsikarni valakitől, büntetett követ el. Ennek minősített esete – a csoportos elkövetés – súlyosabb büntetést von maga után. Ez a büntetőjogi szankció is jelzi, hogy a jogalkotó zéró toleranciát hirdet az ilyen jellegű hatósági visszaélésekkel szemben. Emellett a büntetés-végrehajtási szabályzatok is tiltják az indokolatlan fájdalomkozást vagy a megalázó bánásmódot. Például egy belügyminiszteri rendelet¹⁷ előírja, hogy a kényszerítő eszközök alkalmazása csak törvényes, szakszerű és humánus módon történhet, a szükségtelen sérülés okozását kerülni kell.

Összegzésül, a büntetés-végrehajtásban a kényszerítő eszközök alkalmazása szigorúan szabályozott terület, ahol az állam egyszerre köteles fenntartani az intézetek rendjét és biztonságát, ugyanakkor tiszteletben kell tartania a fogvatartottak alapvető jogait. Az arányosság és szükségesség követelménye biztosítja, hogy a beavatkozások ne legyenek önkényesek vagy túlzóak, míg az élet védelmének kötelezettsége és a kínzás tilalma abszolút korlátokat szab az erőszak alkalmazásának. Ezen alapelvek betartása nem csupán jogi előírás, hanem a büntetés-végrehajtási rendszer legitimitásának és humánusának feltétele is, összhangban Magyarország alkotmányos rendjével és nemzetközi emberi jogi kötelezettségeivel. A szabályozás ezen területén lényegében 30 éve nem történt változtatás, ami azt mutatja, hogy a jogalkotó tökéletesen szabályozott elsőre is.

A kényszerítő eszközök alkalmazására vonatkozó törvényi rendelkezések és azok változásai

Rátérve az Sztv.-re, először az úgynevezett általános rendelkezéseket veszem górcső alá. Az általános rendelkezések az Sztv. 15. §-tól a 17/A §-ig tartanak. Az általános rendelkezések olyan szabályokat fektetnek le, amelyek minden kényszerítő eszköz alkalmazása során betartandók.

A kényszerítő eszközök alkalmazásának joga és kötelezettsége

E szabályok kimondják azokat a feltételeket¹⁸, amelyek ahhoz szükségesek, hogy valakinek joga vagy kötelezettsége legyen kényszerítő eszközt alkalmazni. Ezen követelmények

17 86/2012. (XII. 28.) BM rendelet a rendészeti feladatokat ellátó személyek és a segédfelügyelők által alkalmazható kényszerítő eszközök igénylésének, átvételének és visszavételének szabályairól, a térítés módjáról, a kényszerítő eszközök típusaira, fajtáira és az alkalmazásukra, valamint a jelentéstétel és a kivizsgálás rendjére vonatkozó részletes szabályokról

18 A bv. szervezet hivatásos szolgálati jogviszonyban álló tagja feladatának jogszertű teljesítése során – amennyiben más intézkedés nem vezet eredményre –, az e törvényben meghatározott kényszerítő eszközök alkalmazására jogosult és köteles. (Sztv. 15. § (1) bekezdés)

között szerepel a hivatásos szolgálati jogviszony, amely feltétel egyértelművé teszi, hogy csak az a személyi állományi tag alkalmazhat bármilyen kényszerítő eszközt, aki hivatásos szolgálati jogviszonyban áll a büntetés-végrehajtással. Ennek az az oka, hogy ezen jogviszony létrejötte nagyon szigorú egészségügyi, fizikai és pszichikai feltételeknek való megfeleléshez van kötve, és csak ezek lehetnek arányban a kényszerítő eszközök alkalmazásának fizikai és pszichikai terhelésével. Ugyanakkor meg kell itt említeni, hogy 2014-ig lehetőséget adott arra a jogszabály, hogy könnygáz közalkalmazotti jogviszonyban és munkaviszonyban lévő személyi állományi tag is alkalmazhatott, amennyiben jogos védelmi helyzetbe került. Ezt a speciális lehetőséget 2014-ben a jogalkotó megszüntette. Véleményem szerint a döntés nem volt szakmailag indokolt, ugyanis a gyakorlat azt mutatta, hogy a könnygáz használatát – mivel az nem kíván különösebb fizikai és pszichikai feltételeket – rövid idő alatt el lehet sajátítani, továbbá az esetleges jogosulatlan alkalmazás csak szélsőséges esetekben képes súlyos sérülést okozni. Ugyanakkor az eszköz alkalmas arra, hogy egy, az emberi életet, testi épséget veszélyeztető támadás során az elkövetőt – ha csak rövidebb ideig is, de ez az alkalmazott anyag fajtájától is függ – megakadályozza a cselekménye folytatásában, így időt adva a sértettnek a megfelelő intézkedésre.

A figyelmeztetés

A figyelmeztetés az egyik legfontosabb jogi és etikai garancia a kényszerítő eszköz alkalmazása előtt: „A kényszerítő eszköz alkalmazására az érintettet – ha az eset körülményei lehetővé teszik – előzetesen figyelmeztetni kell”¹⁹. Célja, hogy az érintett személy lehetőséget kapjon a jogkövető magatartásra önként, erőszak alkalmazása nélkül. Ezáltal jogi szempontból biztosítva van a fokozatosság és arányosság elve, azaz a kényszerítő eszköz csak akkor kerül alkalmazásra, ha a figyelmeztetés ellenére sem teljesül a jogsértő magatartás beszüntetése. Továbbá etikai és gyakorlati szerepe is van a figyelmeztetésnek, mivel csökkenti a konfliktus eszkalációját, megelőzheti az alkalmazásból eredő sérüléseket mind az intézkedő, mind az intézkedés alá vont személy esetében.

Természetesen előfordulhat olyan helyzet, amikor a jogellenes cselekmény olyan hirtelen, azonnali jelleggel következik be, hogy a figyelmeztetés megtételére nincs elegendő idő. Erre való tekintettel iktatta be a jogalkotó azt, hogy „ha az eset körülményei lehetővé teszik”. Összességében a figyelmeztetés a jogszerű, arányos és humánus intézkedés előfeltétele. A változtatás 2014-ben²⁰ következett be, amikor kibővült a szabályozás. A jogalkotó az alábbi szöveggel módosította a figyelmeztetés szabályait: „A figyelmeztetésnek, valamint a kényszerítő eszköz készenlétbe helyezésének csak akkor van helye,

19 Sztv. 16. § (1) bekezdés

20 A változást beiktatta: a 2014. évi LXXII. törvény 13. §. Hatályos: 2015. 01. 01-től.

ha az e törvényben meghatározott alkalmazási feltételek fennállnak”.²¹ Ez a kiegészítés az arányosság és a szükségesség gyakorlati megvalósíthatóságát támogatta, ugyanis egyértelműen attól tette függővé a figyelmeztetés megtételét és az alkalmazandó eszköz készenlébbe helyezését – azaz például a bilincs vagy a gumibot elővételeét –, hogy valósult-e már meg olyan magatartás az elkövető részéről, amely egyértelműen része a jogsértő magatartásnak (például a fogvatartott késsel a kezében megindul az intézkedő felé). Vagyis addig, amíg a jogsértő magatartás egyetlen részlete sem kerül kifejtésre az elkövető részéről, sem figyelmeztetésnek, sem bármely kényszerítő eszköz készenlébbe helyezésének nincs helye. Gyakorlati példával élve: nem jogszerű magatartás gumibottal a kézben végezni bármilyen napi feladatot, arra hivatkozva, hogy amennyiben gumibot alkalmazására lesz szükség, így azt gyorsabban és hatékonyabban lehet megtenni.

A kényszerítő eszköz alkalmazásának korlátai

A módosítást szintén a 2014. évi LXXII. törvény hozta, mégpedig azzal, hogy beiktatta az alábbi normát: „Az intézkedésnek passzívan ellenszegülő személlyel szemben csak testi kényszer alkalmazható”. De miért is volt erre szükség? A kérdés megválaszolásához a szolgálati kutya alkalmazásáról szóló speciális szabályokat kell megvizsgálni, annak is az alábbi rendelkezését: „Szájkosárral ellátott szolgálati kutya – pórázon vagy anélkül – akkor alkalmazható, ha a testi kényszer alkalmazásának a feltételei fennállnak”.²² Mint látható, a jogalkotó visszautal a szolgálati kutya alkalmazhatósága esetén a testi kényszer alkalmazási feltételeire. A probléma csak az, hogy ezzel a rendelkezéssel egy jóval súlyosabb kényszerítő eszköz alkalmazását teszi lehetővé akkor, ha a testi kényszer alkalmazási feltételei fennállnak. Amennyiben elfogadjuk azt, hogy a törvényben a kényszerítő eszközök felsorolása súlyosságuk szerint került meghatározásra – testi kényszer, bilincs, könnygáz, gumibot, elektromos sokkoló, szolgálati kutya és löfegyver –, akkor logikai értelmezés alapján azt is el kell fogadni, hogy a szolgálati kutya még pórázon és szájkosárral, illetve póráz nélkül, szájkosárral sem alkalmazható olyan helyzetben, amikor a testi kényszer alkalmazási feltételei állnak csak fenn. Miért? Elsősorban azért, mert a szolgálati kutya a fenti feltételek esetén is nagyon komoly sérüléseket tud okozni. Például egy, a szájkosárral fejre mért ütés ad abszurdum halálos kimenetelű sérüléssel is járhat. Ugyanakkor azt is meg kell jegyezni, hogy teljes mértékben a módosítás sem tette teljesen tisztává a passzív ellenszegülővel szembeni kényszerítő eszköz alkalmazását, ugyanis a szolgálati kutya alkalmazására vonatkozó szabály is megmaradt, ami még mindig ütközik a módosító rendelkezéssel.

21 A változást beiktatta: a 2014. évi LXXII. törvény 13. §. Hatályos: 2015. 01. 01-től.

22 Sztv. 21. § (1) bekezdés

A jelentési kötelezettség és a jogszerűségi vizsgálat

A kényszerítő eszköz alkalmazása után az intézkedőnek minden esetben jelentenie kell annak megtörténtét. A jelentést egyfelől szóban kell megtenni a szolgálati elöljáró felé, másfelől írásban is, amit legkésőbb az adott szolgálat befejezését követő két órán belül kell elkészíteni. A jelentés elkészítése, valamint az ezt követő jogszerűségi vizsgálat kiemelten fontos szerepet tölt be a büntetés-végrehajtás rendszerében, hiszen ezek biztosítják a törvényességet, az emberi jogok érvényesülését, valamint az esetleges felelősségre vonást. A módosítás szintén 2014-ben történt meg, addig a rendelkezés a jelentés formájára nem tett utalást: „A kényszerítő eszköz alkalmazását a szolgálati elöljárónak haladéktalanul jelenteni kell”.²³ Az új szabályozás azonban pontosított az addigi szövegen, így megjelölte a jelentések formáját, valamint azok megtételének idejét: „A kényszerítő eszköz alkalmazását a szolgálati elöljárónak haladéktalanul szóban, a szolgálat befejezése után két órán belül írásban is jelenteni kell”.²⁴ A módosítással lehetőség nyílt arra, hogy az intézkedést követően haladéktalanul megtett szóbeli jelentést követően – amennyiben a szolgálati érdek azt nem tette lehetővé – nem kellett írásos jelentést készíteni, azt a szolgálat leadását követő két órán belül is meg lehetett tenni. Erről természetesen az intézkedő szolgálati elöljárója dönt.

Összességében ezek voltak az általános rész fontosabb módosításai a 30 év alatt.

A továbbiakban rátérek a kényszerítő eszközök alkalmazására vonatkozó különös szabályokra, amelyek már az egyes eszközök alkalmazásának részletes szabályait tartalmazzák.

A lőfegyverhasználat

Talán nem túlzás azt állítani, hogy az Sztv. módosításai közül a 2007-es, lőfegyverhasználattal kapcsolatos volt az egyik legfontosabb.

A történet 2004-ben kezdődött, mikor a Rendőrségi törvény²⁵ (a továbbiakban: Rtv.) bizonyos rendelkezésével kapcsolatban az Alkotmánybírósághoz fordultak.

„Két indítványozó is támadja az Rtv. 54. §-ában foglalt, a rendőr lőfegyver-használatával kapcsolatos rendelkezéseket, konkrétan: a g), h) és j) pontokat, valamint az i) pont „vagy más veszélyes eszköz” szövegrészét, mert azokat ellentétesnek tartják az Alkotmány 8. § (2) bekezdésében, illetve az 54. § (1) bekezdésében foglaltakkal. Az indítványozóknak

²³ Sztv. 15. § (5) bekezdés

²⁴ Sztv. 16/A. §

²⁵ A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény

az a kiindulópontjuk, hogy az Rtv.-n alapuló fegyverhasználat az életnek, illetve az élethez való jognak a teljes és helyrehozhatatlan megsemmisítését jelentheti, ezért megítélésük szerint a jogi szabályozás – a jogos védelem és a végszükség eseteit kivéve – arra tekintet nélkül alkotmányellenes, hogy ez az alkotmányellenes jogkövetkezmény az esetek hány százalékában következik be. Az indítványok által támadott esetekben közös elem, hogy nem az élet elleni közvetlen fenyegetés vagy támadás miatt, hanem bűnmegelőzési, bűnüldözési céllal veheti el a rendőr valaki életét. Az igazságszolgáltatás eredményességéhez, a közbiztonság megóvásához komoly alkotmányos érdek fűződik, de ez – állítják az indítványozók – önmagában nem lehet elégséges indok emberi élet elvételéhez.²⁶ Az Alkotmánybíróság végül alkotmányellenesnek minősítette az Rtv. fentebb megjelölt rendelkezését.

Ugyanakkor meg kell azt említeni, hogy az Alkotmánybíróság a támadott rendelkezések konkrét vizsgálatát megelőzően áttekintette az akkor hatályos jogrend lőfegyverhasználati szabályozását, különösen a rendőrség, a bv. szervezet, a nemzetbiztonsági szolgálatok, a határőrség, valamint a Vám- és Pénzügyőrség működése körében. Az áttekintése során nem tett olyan megállapítást, hogy a büntetés-végrehajtási szervezet lőfegyverhasználatának eseteivel kapcsolatban bármilyen aggálya lenne, illetve javasolná a módosítás szükségességét. Így az Sztv. esetében érintetlen maradt a lőfegyverhasználat g) és h) pontja, annak ellenére, hogy igen komoly hasonlóságot mutatott az Rtv. kérdéses rendelkezéseivel. Természetesen az említett hasonlóságok megindítottak egy folyamatos gondolkodást a büntetés-végrehajtás részéről is, aminek az lett a következménye, hogy a 2007. évi XXVII. törvény 89. § (3) d) pontja hatályon kívül helyezte az Sztv. 22. § (3) bekezdésének g) és h) pontját. Azaz 2007. június 01-jétől a bv. szervezetnél sem a fogolyszökés megakadályozására, sem a megszökött fogvatartott elfogására nem lehetett lőfegyvert használni.

Ez a változás magával hozott még néhány módosítást, így az Sztv. 23. § (1) bekezdésében szabályozott pontok esetében, ahol a c) és d) pontok²⁷ is a fogolyszökést, illetve az engedély nélküli intézetelhagyást szabályozták. A módosítással a fent említett pontok hatálytalanná váltak és helyükre bekerült egy általános tiltása a lőfegyverhasználatnak: „Nincs helye lőfegyverhasználatnak: a fogvatartott szökésének megakadályozására, illetve szökése esetén elfogására”²⁸.

26 9/2004. (III. 30.) AB határozat az 1994. évi XXXIV. törvény egyes rendelkezéseinek alkotmányosságai vizsgálatáról

27 c) fiatalkorú és női fogvatartottal szemben szökés megakadályozására, illetve szökésük esetén elfogásukra;
d) az elzárást vagy idegenrendészeti őrizetet töltő fogvatartottal szemben az intézet engedély nélküli elhagyása esetén.

28 Sztv. 23. § (1) bekezdés c) pontja

Ezt követően hét év elteltével újra jelentős módosítások léptek hatályba a lőfegyverhasználatról szóló rendelkezések esetében. Az Sztv. lőfegyverhasználatról szóló első két pontja az alábbiakat határozta meg: „Ha más kényszerítő eszköz alkalmazása nem vezet eredményre, lőfegyver használható

- a) az élet elleni közvetlen fenyegetés vagy támadás elhárítására;
- b) a testi épséget vagy a személyi szabadságot súlyosan veszélyeztető közvetlen támadás elhárítására;”²⁹

A módosító javaslat – amit a büntetés-végrehajtás benyújtott az igazságügyi miniszternek – arról szólt, hogy a személyi szabadság nem képvisel akkora értéket, mint az emberi élet, valamint a testi épség, ezért az ellene irányuló közvetlen támadás elhárítására túlzott válasz lenne a lőfegyverhasználat, ami adott esetben akár halálos eredménnyel is végződhet. A módosító javaslatot elfogadták és a törvényalkotó kivette a személyi szabadságot a szabályozási körből és az alábbi szövegre változtatta: „... lőfegyver használható

- b) a testi épséget súlyosan veszélyeztető közvetlen támadás elhárítására”³⁰.

Ugyanezen módosítási javaslatok között szerepelt az Sztv. 23. §. (1) bekezdésének k) pontja, amely az alábbi szöveget tartalmazta: „az intézkedő saját élete, testi épsége, illetve személyes szabadsága ellen intézett támadás elhárítására.”³¹ Az indokolás nagyon logikusan az volt, hogy az ezen pontban szabályozott értékek már megjelennek a fentebb idézett a) és b) pontokban, ugyanis teljesen mindegy, hogy kinek az életéről vagy testi épségéről van szó, nem kell külön kiemelni az intézkedő saját életét és testi épségét. Így a javaslatnak megfelelően, a jogalkotó hatályon kívül helyezte a kérdéses rendelkezést.

A lőfegyverhasználattal kapcsolatosan hiánypótló szabályok is bekerültek a 2014-es módosításokkal az Sztv.-be. Így szabályozásra került a helyszínbiztosítás, a helyszínek ahová lőfegyver nem vihető be, illetve a kivételek is.

A módosítás rendezte, hogy a lőfegyver használata után a helyszínt minden esetben biztosítani kell. Ez a rendelkezés azért fontos, mert egyrészt a helyszínbiztosítás megakadályozza a bizonyítékok megsemmisülését vagy manipulálását, másrészt lehetővé teszi a lőfegyverhasználat jogszerűségének, körülményeinek és következményeinek későbbi, hiteles vizsgálatát. A helyszínbiztosítása tehát a felelősség megállapításának és az átláthatóságnak a garanciája is. Továbbá egyértelműen kimondta, hogy

29 Sztv. 23. § (1) bekezdés a) és b) pontjai

30 Sztv. 23. § (1) bekezdés b) pontja

31 Sztv. 23. § (1) bekezdés k) pontja

„a büntetés-végrehajtási intézet területén, azon belül is a fogvatartottak elhelyezésére, munkáltatására vagy más tartózkodására szolgáló helyiségbe, illetve területre lőfegyvert bevinni tilos”³². Ennek célja, hogy minimálisra csökkentse a lőfegyverrel való visszaélés, a baleset vagy a lőfegyver elvételéből fakadó erőszakos incidens kockázatát a zárt intézeti környezetben. A büntetés-végrehajtási intézetek biztonsága elsősorban személyi és technikai eszközökkel biztosított, így a fegyveres jelenlét ezeken a területeken csak kivételes, indokolt esetben engedhető meg.

A szabály alól azonban a törvény bizonyos kivételeket is megfogalmazott. Így a tilalom nem vonatkozik azokra az esetekre, amikor rendkívüli esemény – például szökési kísérlet, zendülés vagy más súlyos esemény – felszámolása érdekében szükségessé válik a lőfegyver alkalmazása. Ugyancsak kivételt képez a nem élet kioltására szolgáló speciális lőszer (például gumilövedékes fegyverek) használata, amelyek kifejezetten a testi épség súlyos veszélyeztetése nélkül teszik lehetővé a rend helyreállítását. Ez a szabályozás az arányosság elvét tükrözi, vagyis a lőfegyverhasználatnak mindig a szükséges mértékre kell korlátozódnia.

Végül az is meghatározásra került, hogy a büntetés-végrehajtási szervek területére idegen, nem a bv. szervezet által rendszeresített fegyvert bevinni tilos. Ez alól csak néhány kivétel létezik, például ha más rendvédelmi szerv – például a rendőrség vagy a Terrorelhárítási Központ – hivatásos állománya vesz részt védett személy biztosításában vagy rendkívüli esemény felszámolásában. Minden más esetben a külső személy által behozott lőfegyvert az arra kijelölt fegyvertároló helyen kell leadni, és gondoskodni kell annak nyilvántartásáról, valamint biztonságos tárolásáról. Ez az előírás a szervezeten belüli és kívüli fegyvermozgás teljes ellenőrizhetőségét szolgálja, és megelőzi a jogosulatlan fegyverhasználat lehetőségét.

Összességében e rendelkezések célja az volt, hogy a lőfegyverek kezelése a büntetés-végrehajtási intézetekben szigorúan szabályozott, biztonságos és ellenőrzött keretek között történjen.

Traumatikus és irritáló lőszer

„20/A. §³³ A bv. szervezetnél rendszeresített speciális, nem élet kioltására tervezett traumatikus lőszerrel, valamint irritáló töltetű lőszerrel leadott lövés alkalmazható

a) az életet, a testi épséget közvetlenül sértő vagy veszélyeztető támadás elhárítására;

32 Beiktatta: 2014. évi LXXII. törvény 20. § (bekezdés). Hatályos: 2015. 01. 01-től.

33 Beiktatta: 2014. évi LXXII. törvény 18. §. Hatályos: 2015. 01. 01-től.

b) a fogvatartott szökésének megakadályozására, megszökése esetén elfogására.³⁴

A lőfegyverhasználat jelentős korlátozását követően, egy igen jelentős úr maradt a vonatkozó szabályozás területén, ezért keresni kellett olyan eszközöket, amelyek hasonló hatékonysággal alkalmazhatók, mint a lőfegyver, de humánusabbak és kisebb sérüléseket okoznak. Így került a traumatikus és az irritáló lőszer a kényszerítő eszközök közé a 2014-es módosításokkal.

„A nem halálos fegyverek, a hagyományos, halálos fegyverek mellett alternatív lehetőségeket biztosítanak. A szerepük és jelentőségük ott és akkor kerülhet előtérbe, amikor a hagyományos fegyverek alkalmazása valamilyen oknál fogva nem lehetséges, pl.: alkalmazásuk túlzott mértékű lenne.”³⁵ Ezen eszközöknek is megvannak a nagyon szigorú alkalmazási szabályai, ugyanis annak ellenére, hogy nem az élet kioltására tervezettek, a szabálytalan alkalmazásuk akár halálos kimenetelű eredménnyel is járhat. Az EJEB is többször felhívta a figyelmet ezen eszközök alkalmazása kapcsán a szigorú jogi és gyakorlati szabályok betartására. Ilyen ügy volt az Ali Güneş v. Törökország³⁶; az Abdullah Yaşa v. Törökország³⁷ és az İzci v. Törökország³⁸, ahol az EJEB és a CPT³⁹ külön kiemelte: zárt térben az irritatív szerek rendkívül kockázatosak. Így például már kontroll alá vont személy ellen nem alkalmazhatók; a lövedékes könnygázgránátok közvetlen, vízszintes irányzása súlyos – akár halálos – sérüléshez vezethet. Ezért szigorú taktikai-orvosi protokollokat (előzetes figyelmeztetés, célzott és arányos alkalmazás, azonnali szellőztetés és orvosi ellátás, zárt helyeken történő alkalmazás) kell készíteni.

A vizsgált norma a) pontja – az élet, testi épség elleni közvetlen támadás – összhangban áll a nemzetközi mércével, feltéve, hogy a végrehajtás a fenti garanciákat tételesen biztosítja. A b) pont – a szökés megakadályozása és az elfogás – csak akkor felel meg a szükségesség-arányosság elvének, ha a szökés az életet vagy a testi épséget közvetlenül és súlyosan veszélyezteti; ellenkező esetben a kevésbé kockázatos alternatívák elsődlegessége következik. A kutatás és a bírói gyakorlat tanulsága egyértelmű: a „nem halálos” eszközök sem kockázatmentesek; a zárt intézeti környezetben szabályozott, szűk, bizonyító erejű és transzparens alkalmazásuk a jogállami minimum.

34 Sztv. 20/A. §

35 Bartha T. (2005)

36 hudoc.echr.coe.int/eng

37 hudoc.echr.coe.int/eng

38 hudoc.echr.coe.int/eng

39 Committee for the Prevention of Torture

Konklúzió

A vizsgálat azt mutatja, hogy a legitim állami kényszer csak a szabadságjogok védelmére és más alkotmányos értékek biztosítására épülő, szigorú feltételek mellett fogadható el. A legalitás biztosítja a felhatalmazást és az előreláthatóságot; a legitim cél kiküszöböli az önkényes beavatkozást; a szükségesség és arányosság tesztje pedig operatív mércévé alakítja a „végső eszköz” elvét. A gyakorlatban ez fokozatosságot, célhoz kötöttséget és a bántalmazás zéró toleranciáját jelenti. A védett csoportokra vonatkozó tilalmak, a passzív ellenszegüléssel szembeni korlátozott eszközválaszték, valamint a dokumentációs és helyszínbiztosítási kötelezettségek mind ugyanabba az irányba mutatnak: az erő alkalmazása kivételes, időben és mértékben minimális, és minden mozzanata utólag ellenőrizhető. A magyar szabályozás fejlődésével bekövetkezett változások – különösen a lőfegyverhasználat 2007-es szűkítése és a 2014-es garanciális kiegészítések – nem gyengítették, hanem erősítették az állam közrendvédelmi szerepét. A normatív egyértelműség növeli az intézkedések elfogadottságát, csökkenti a visszaélések kockázatát és stabilizálja az intézeti rendet. A „kemény” eszközök helyett az „okos” garanciákra támaszkodó modell felel meg a XXI. századi jogállami elvárásoknak. A jövő iránya ennek megfelelően nem a kényszer eszköztárának bővítése, hanem a végrehajtási protokollok, a képzés, a de-eszkalációs technikák és az adatvezérelt elszámoltathatóság fejlesztése. Így őrizhető meg az a kényes egyensúly, amelyben az állam képes hatékonyan érvényt szerezni a jognak, miközben az emberi méltóság tisztelete nem alku kérdése, hanem az egész rendszer első számú szervezőelve marad.

Felhasznált irodalom

- 9/2004. (III. 30.) AB határozat az 1994. évi XXXIV. törvény egyes rendelkezéseinek alkotmányossági vizsgálatáról
1988. évi 3. törvényerejű rendelet a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezmény kihirdetéséről
1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 04-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről
1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről
1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- Bartha Tibor: A nem halálos fegyverek és alkalmazásuk lehetőségei a magyar honvédség egyes nem háborús katonai műveleteiben. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Katonai Műszaki Doktori Iskola, PhD Értekezés, Budapest, 2005.
- Britannica – State monopoly on violence. Online: <https://www.britannica.com/topic/state-monopoly-on-violence> (Letöltés ideje: 2025. október 07.)
- Case of Abdullah Yaşa and Others v. Turkey, (Application no. 44827/08). Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-122885%22%5D%7D> (Letöltés ideje: 2025. október 09.)
- Case of Ali Güneş v. Turkey (Application no. 9829/07). Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-122885%22%5D%7D> (Letöltés ideje: 2025. október 09.)
- Case of Izci v. Turkey (Application no. 42606/05). Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-122885%22%5D%7D> (Letöltés ideje: 2025. október 09.)
- Council of Europe – Az emberi jogok fejlődéstörténete. Online: <https://www.coe.int/hu/web/compass/the-evolution-of-human-rights> (Letöltés ideje: 2025. október 06.)
- Farkas Ádám (2016): A fegyveres erőszak az államról és a jogról alkotott fogalmaink körében. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, National University of Public Service, Budapest, ISSN 2498-5627, www.allamtudomany.hu, p. 10.
- Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila (2003, szerk.): Emberi jogok. Osiris Kiadó, Budapest, ISBN: 9633893046
- Koósnné Mohácsi Barbara (2018): A személyi szabadsághoz és biztonságához való jog. In: Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Alkotmányjog rovat, rovat szerkesztő: Bodnár Eszter, Jakab András). Online: <http://ijoten.hu/szocikk/a-szemelyi-szabadsaghoz-es-biztonsaghoz-valo-jog> (Letöltés ideje: 2025. szeptember 25.)
- Lőrincz József (2018): Börtönügyünk a trianoni határok között a II. világháborúig. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), HU-ISSN 1216-6774, XXVIII. évf. 56. sz.
- Magyarország Alaptörvénye
- Nagy Károly (1999): Nemzetközi jog. Püski Kiadó Kft., Budapest, ISBN: 9639188190
- Weber, Max (1946): Politics as a Vocation. In: From Max Weber: Essays in Sociology (szerk. H. H. Gerth és C. Wright Mills), New York: Oxford University Press, p. 78.
- Zakariás Kinga (2025): A személyi szabadsághoz való jog mint a legrégebb a legrégebb múltva visszatekintő alapjog. Online: https://publikacio.ppke.hu/id/eprint/1996/1/Zakarias_A_szemelyi_szabadsaghoz_valo_jog.pdf (Letöltés ideje: 2025. szeptember 25.)